Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

TÜRKİYE VE AB
MALİ İŞBİRLİĞİ
TEMEL HAKLAR

Temel Haklar Sektör Koordinasyonunun Güçlendirilmesi Projesi

AYRIMCILIKLA MÜCADELEYE İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMA

(FRANSA-İRLANDA-HIRVATİSTAN)

WEglobal

ANKARA
2023

AYRIMCILIKLA MÜCADELEYE İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMA
(FRANSA-İRLANDA-HİRVATİSTAN)

Bu doküman Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle üretilmiştir. Bu dokümanın içeriğinden sadece WEglobal Danışmanlık A.Ş. liderliğindeki konsorsiyum sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği veya T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı'nın görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR....5
GİRİŞ....7
1. Avrupa Birliği Müktesebatında Ayrımcılıkla Mücadele....7
2.Karşılaştırma İçin Seçilen Üye Ülkeler: Fransa, İrlanda ve Hırvatistan....8
3. Üye Ülke Mevzuatında ve Uygulamasında Ayrımcılıkla Mücadele....10
3.1. Fransa....10
3.1.1. Genel Hukuki Çerçeve....10
3.1.2. Korunan Ayrımcılık Temelleri....11
3.1.3. Ayrımcılık Türleri ve Kapsam....11
3.1.4. Ayrımcılık Yapmama İlkesinin İstisnaları ve Ötesi (Pozitif Eylem ve Makul Des tek)....12
3.1.5. Hukuki Çareler ve Ulusal Organlar / Eşitlik Organları....12
3.2. İrlanda....13
3.2.1. Genel Hukuki Çerçeve....13
3.2.2. Korunan Ayrımcılık Temelleri....14
3.2.3. Ayrımcılık Türleri ve Kapsam....14
3.2.4. Ayrımcılık Yapmama İlkesinin İstisnaları ve Ötesi (Pozitif Eylem ve Makul Destek)....15
3.2.5. Hukuki Çareler ve Ulusal Organlar / Eşitlik Organları....15
3.3. Hırvatistan....16
3.3.1. Genel Hukuki Çerçeve....16
3.3.2. Korunan Ayrımcılık Temelleri....17
3.3.3. Ayrımcılık Türleri ve Kapsam....17
3.3.4. Ayrımcılık Yapmama İlkesinin İstisnaları ve Ötesi (Pozitif Eylem ve Makul Destek)....18
3.3.5. Hukuki Çareler ve Ulusal Organlar / Eşitlik Organları....18
4. Üye Ülkelerin Ayrımcılıkla Mücadele İle İlgili Mevzuat ve Uygulamalarının Karşılaştırılması ve İyi Uygulamalar (Good Practices)....19
4.1. Genel Hukuki Çerçeve....19
4.2. Korunan Ayrımcılık Temelleri....20
4.3. Ayrımcılık Türleri ve Kapsam....21

4.4. Ayrımcılık Yapmama İlkesinin İstisnaları ve Ötesi (Pozitif Eylem ve Makul Destek).....22
4.5. Hukuki Çareler ve Ulusal Organlar / Eşitlik Organları.....23
SONUÇ.....25
KAYNAKÇA.....26

KISALTMALAR	
AB	Avrupa Birliği
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABİHA	Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşma
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organisation)

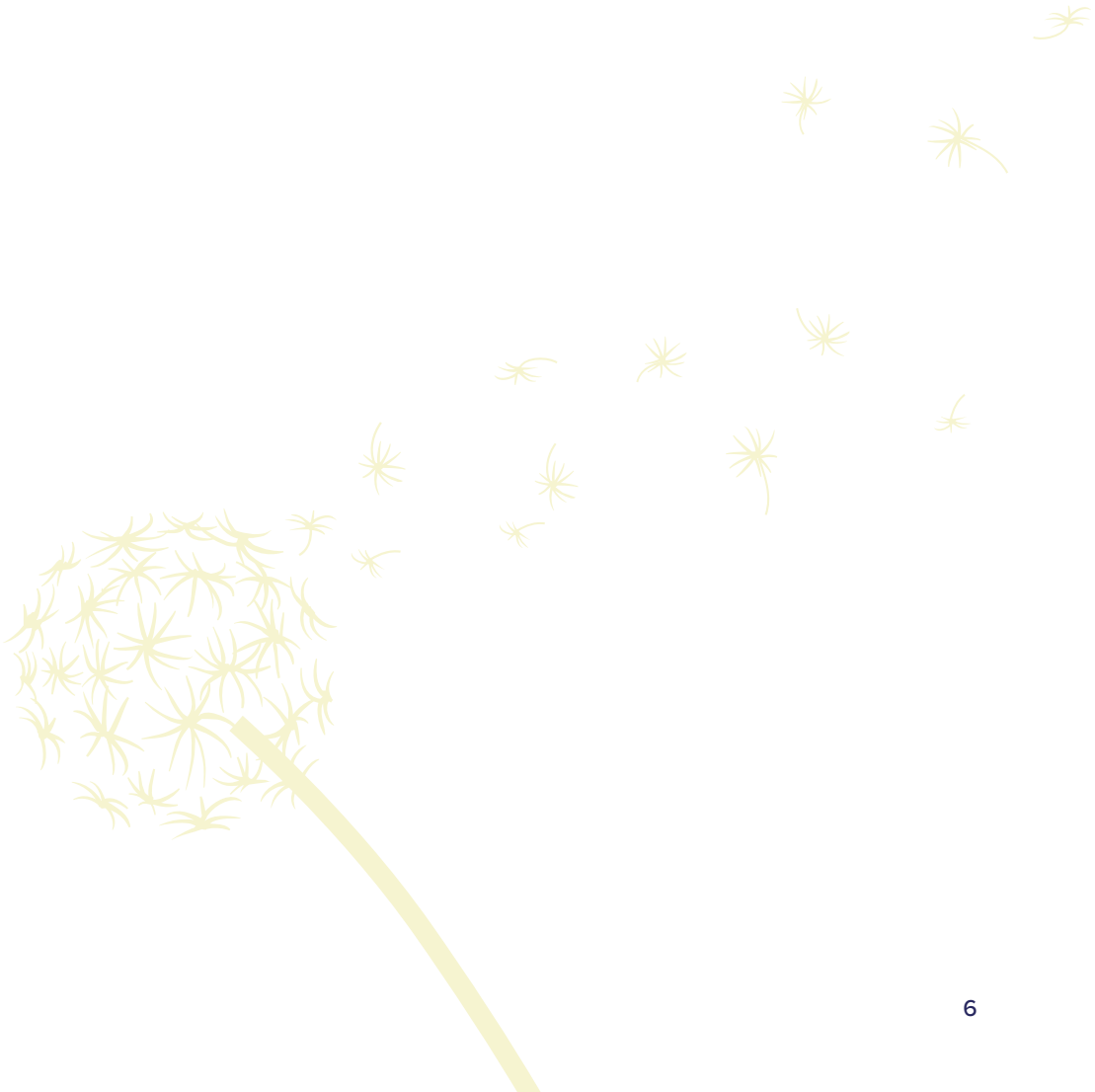

Hazırlayan
Prof. Dr. İlke Göçmen

Giriş

Bu çalışma, "Temel Haklar Sektör Koordinasyonunun Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında "Ayrımcılıkla Mücadele" alanında Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerden üçünün (Fransa, İrlanda ve Hırvatistan) karşılaştırmalı çalışması (*comparative study*) olarak hazırlanmıştır. Bu amaçla, ilk olarak, ayrımcılıkla mücadele AB müktesebatı açısından kısaca incelenmiştir. İkinci olarak, bu çalışmada karşılaştırma için seçilen Üye Ülkelerin neden seçildiği izah edilmiştir. Üçüncü olarak, ayrımcılıkla mücadele, bu seçilen üç devletin mevzuatı ve uygulaması açısından aktarılmıştır. Dördüncü ve son olarak, bu mevzuat ve uygulama karşılaştırılmış ve iyi uygulamalara (*good practices*) işaret

1. Avrupa Birliği Müktesebatında Ayrımcılıkla Mücadele

AB müktesebatında ayrımcılıkla mücadele özellikle Amsterdam Antlaşması (1999) sonrasında ağırlık kazanmıştır. Buna göre AB ayrımcılıkla mücadele etmek için uygun önlemleri almak yetkisine sahip olmuştur.[1] Lizbon Antlaşması (2009), ayrımcılıkla mücadelede bu *yetkiyi* korumanın[2] yanı sıra üç açıdan daha konuya yaklaşmıştır: Birincisi, ayrımcılık yapmama AB'nin *değerlerinin* bir parçasını oluşturur: "Birlik; insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve [...] insan haklarına saygı değerleri üzerine kurulu" olup "bu değerler, çoğulculuk, *ayrımcılık yapmama*, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hakim olduğu bir toplumda Üye Ülkeler için ortaktır".[3] İkincisi, ayrımcılık yapmama AB'nin *temel haklarının* bir parçasını oluşturur: AB Temel Haklar Şartı'nın 21. maddesinde sayılan herhangi bir temelde her türlü ayrımcılık yasaktır.[4] Üçüncüsü, (belirli temellerde) ayrımcılıkla mücadele etmek AB'nin hedeflerinin bir parçasını oluşturur: AB, diğerlerinin yanı sıra, "[...] ayrımcılık ile mücadele eder"[5] ve AB'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın (ABİHA) 10. maddesinde sayılan temellerde yapılan ayrımcılıkla mücadele için çaba gösterir.[6] O halde, ayrımcılık yapmama (i) AB'nin değerlerinin ve (ii) AB'nin temel haklarının bir parçasıdır ve (belirli temellerde) ayrımcılıkla mücadele etmek (iii) AB'nin hedeflerinin bir parçasıdır ve (iv) AB bunun için gerekli tedbirleri alabilir.

Bu arka planda, AB, özellikle AB tasarrufları aracılığıyla belirli temellerde ayrımcılıkla mücadeleyi özel olarak düzenleme altına almıştır. Bu düzenlemeler, ana hatlarıyla, kadın – erkek eşitliğini (salt cinsiyet temelini) ilgilendirenler ve diğer belirli temelleri ilgilendirenler olmak üzere ikiye ayrılabilir. İlk kategoriye İstihdam ve Meslek Konularında Kadın ve Erkeğe Eşit Muamele ve Fırsat Eşitliği İlkesinin Uygulanmasına Dair Direktif (Değiştirilmiş) (2006/54 sayılı Direktif – İstihdam Direktifi)[7] veya Kadın ve Erkeğe Eşit Muamele İlkesinin Kendi Hesabına Çalışanlar Bakımından Uygulanmasına Dair Serbest Çalışanlar Direktifi (2010/41 sayılı Direktif)[8] örnek olarak verilebilir. İkinci kategoride ise Irk ve Etnik Köken Direktifi (2000/43 sayılı Direktif)[9] ve İstihdam Çerçeve Direktifi (2000/78 sayılı Direktif)[10] bulunmaktadır. Bu çalışma ikinci kategori ile ilgilenmektedir.

---

1 Amsterdam Antlaşması ile değişik Avrupa Topluluğu Antlaşması md. 13.
2 Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma (ABİHA) md. 19.
3 Lizbon Antlaşması ile değişik AB Antlaşması md. 2.
4 Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı (ABTHŞ) md. 21(1).
5 Lizbon Antlaşması ile değişik AB Antlaşması md. 3.
6 ABİHA md. 10.
7 Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast) [2006] OJ L 204/23.
8 Directive 2010/41/EU of the European Parliament and of the Council of 7 July 2010 on the application of the principle of equal treatment between men and women engaged in an activity in a self-employed capacity and repealing Council Directive 86/613/EEC [2010] OJ L 180/1.
9 Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin [2000] OJ L 180/22.
10 Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation [2000] OJ L 303/16.

Irk ve Etnik Köken Direktifi, ırksal veya etnik köken temelindeki ayrımcılıkla mücadele etmek için bir çerçeve ortaya koymayı amaçlamaktadır.[11] Üye Ülkeler, eşit muamele ilkesinin korunması yönünden bu Direktif ile getirilenlerden daha lehe hükümleri getirebilir veya muhafaza edebilir.[12] Ana hatlarıyla bir uyuşmazlık bu Direktif'in uygulama alanı içinde kalmaktaysa[13]: (i) listelenen statülerden birisi temelinde *doğrudan* ayrımcılık varsa (benzer durumdaki kişiler farklı muamele görüyorsa) Direktife aykırılık oluşmuş demektir; (ii) listelenen statülerden birisi temelinde *dolaylı* ayrımcılık varsa (belirli durumdaki kişiler belirli bir dezavantaja sokuluyorsa) ve bu meşru sebep temelinde orantılı olarak haklı gösterilemiyorsa Direktife aykırılık oluşmuş demektir[14]. Direktif, mesleki gerekliliklerin ayrımcılık oluşturmayacağı halleri ayrıca belirtmektedir.[15] Ayrıca, Direktif uyarınca bir kişi ayrımcılık olduğunun varsayılabileceği vakıaları ortaya koyuyorsa bir ihlal olmadığını ispatlamak karşı tarafa düşecektir.[16] Son olarak, insan hakları kurumsallaşmasının bir yansıması olarak, Direktif uyarınca Üye Ülkeler, ırk veya etnik köken temelinde ayrımcılık yapılmaksızın herkese eşit muamelenin teşvik edilmesi için bir organ veya organlar belirleyecektir.[17]

2000/78 sayılı Direktif istihdam ve meslek bakımından ayrımcılıkla mücadele etmek için genel bir çerçeve getirmeyi amaçlamaktadır.[18] Üye Ülkeler, eşit muamele ilkesinin korunması yönünden bu Direktif ile getirilenlerden daha lehe hükümleri getirebilir veya muhafaza edebilir.[19] Ana hatlarıyla bir uyuşmazlık bu Direktif'in uygulama alanı içinde kalmaktaysa[20]: (i) listelenen statülerden birisi temelinde *doğrudan* ayrımcılık varsa (benzer durumdaki kişiler farklı muamele görüyorsa) Direktife aykırılık oluşmuş demektir; (ii) listelenen statülerden birisi temelinde *dolaylı* ayrımcılık varsa (belirli durumdaki kişiler belirli bir dezavantaja sokuluyorsa) ve bu meşru sebep temelinde orantılı olarak haklı gösterilemiyorsa Direktife aykırılık oluşmuş demektir[21]. Direktif, yaş temelindeki muamele farklılığının ve mesleki gerekliliklerin ayrımcılık oluşturmayacağı halleri ayrıca belirtmektedir[22] ve engelli kişiler yönünden makul destek sunmak ile ilgili bir düzenleme de getirmektedir.[23] Son olarak, Direktif uyarınca bir kişi ayrımcılık olduğunun varsayılabileceği vakıaları ortaya koyuyorsa bir ihlal olmadığını ispatlamak karşı tarafa düşecektir.[24]

2. Karşılaştırma İçin Seçilen Üye Ülkeler: Fransa, İrlanda ve Hırvatistan

AAB üyesi devletlerden üçü olarak Fransa, İrlanda ve Hırvatistan, karşılaştırmalı analiz niteliğindeki bu çalışma için örnek olarak seçilmiştir.

Fransa[25], AB'nin kurucu ülkeleri arasında yer almakta olup Kıta Avrupası hukuk sistemi devletlerindendir. Yarı başkanlık sisteminde – cumhuriyet yönetim biçiminde – üniter bir devlet olup 1958 Anayasası'nın Dibacesinde özgürlük, eşitlik ve dayanışma ilkeleri vurgulanmaktadır.

İrlanda[26], AB'nin ilk genişlemesi ile AB üyesi olup Anglosakson hukuk sistemine sahiptir. Parlamenter sistemde – cumhuriyet yönetim biçiminde – üniter bir devlettir.

Hırvatistan[27], AB'nin son genişlemesi ile AB üyesi olmuştur. Parlamenter sistemde – cumhuriyet yönetim biçiminde – üniter bir devlettir.

Çalışma için seçilen üç AB üyesinin hem birbirlerinden farklı hem de benzer bazı unsurlar taşıyan yapılarının,

11 2000/43 sayılı Direktif md. 1.
12 2000/43 sayılı Direktif md. 6.
13 2000/43 sayılı Direktif md. 3.
14 2000/43 sayılı Direktif md. 2, örneğin bkz. Case C-83/14.
15 2000/43 sayılı Direktif md. 4.
16 2000/43 sayılı Direktif md. 8, örneğin bkz. Case C-54/07.
17 2000/43 sayılı Direktif md. 13(1).
18 2000/78 sayılı Direktif md. 1.
19 2000/78 sayılı Direktif md. 8.
20 2000/78 sayılı Direktif md. 3.
21 2000/78 sayılı Direktif md. 2, örneğin bkz. Case C-303/06.
22 2000/78 sayılı Direktif md. 6 ve 4, örneğin bkz. Case C-411/05 ve Case C-188/15.
23 2000/78 sayılı Direktif md. 5, örneğin bkz. Case C-485/20.
24 2000/78 sayılı Direktif md. 10, örneğin bkz. Case C-415/10.
25 <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/france_en>
26 <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/ireland_en>
27 <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/croatia_en>

ayrımcılıkla mücadele alanındaki mevzuat ve uygulamalarını etkilemesi ve böylece bir yandan örtüşen, öte yandan da ayrışan modeller benimsemelerinden hareketle incelenmelerinin ve karşılaştırılmalarının faydalı olacağı değerlendirilmiştir. Daha somut olarak, bu devletler, aşağıda detaylı olarak görüleceği üzere, iyi uygulama örneği olarak öne çıkmaktadır, çünkü:

(i) Bu devletler, *anayasal düzlemde*, ayrımcılıkla mücadele ile ilgili olabilecek, ana hatlarıyla eşit muamele ilkesini içeren, bir veya birden çok kurala sahiptir.

(ii) Bu devletler, bu konudaki hemen hemen tüm *uluslararası anlaşmalara* taraftır.

(iii) İrlanda ve Hırvatistan, *yasal düzlemde*, ana tasarruf(lar) aracılığıyla ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin genel bir çerçeve getirmektedir.

(iv) Bu devletler, özellikle de Fransa, *korunan ayrımcılık temelleri* bakımından AB tasarruflarının gerektirdiklerini *aşmaktadır*.

(v) Bu devletler, *korunan ayrımcılık temelleri* bakımından, bu temelleri kimi kez tanımlamayarak (bu tanımlamayı mahkemelere bırakarak) kimi kez de tanımlayarak bir ayrımcılıkla mücadelenin gelişiminde bir *denge* tutturmaya çalışmaktadır.

(vi) İrlanda ve Hırvatistan mevzuat ile açıkça ve Fransa mahkeme kararları aracılığıyla çoklu, varsayıma dayalı ve bağlantıya dayalı ayrımcılığı yasak kabul etmektedir.

(vii) Bu devletler, *ayrımcılık türleri* bakımından AB tasarruflarına ana hatlarıyla uygun bir içerikle doğrudan ayrımcılık, dolaylı ayrımcılık, taciz ve ayrımcılık talimatı ile ilgili kurallar getirmektedir.

(viii) Fransa ve Hırvatistan'da *herkes* (kamu ve özel alanda / gerçek ve tüzel kişiler) ayrımcılıkla mücadele mevzuatından yararlanmaktadır.

(ix) Bu devletlerde *herkes* (kamu ve özel alanda / gerçek ve tüzel kişiler) ayrımcılıktan sorumlu tutulabilmektedir.

(x) Fransa, AB tasarruflarının ötesine geçerek bazı alanlarda, örneğin eğitim alanında, ayrımcılık yasağı getirebilmiştir.

(xi) Fransa, AB tasarruflarının imkan tanıdığı fakat mecbur bırakmadığı istisnaları minimumda tutmaktadır.

(xii) İrlanda ve Hırvatistan, korunan temellerin tümünde veya birkaçında pozitif eylem ile ilgili genel bir düzenleme getirmektedir.

(xiii) Bu devletler, ayrımcılıkla mücadelede hem yargısal hem yargı dışı çözümler getirmektedir.

(xiv) Bu devletlerde dernekler, örgütler ve sendikalar *ayrımcılık mağdurunu desteklemek adına* hareket edebilmektedir. Fransa ve İrlanda'da ise dernekler, örgütler ve sendikalar *ayrımcılık mağduru adına* hareket edebilmektedir. Fransa'da ve Hırvatistan'da *actio popularis* (belirli bir mağdur olmaksızın, kamu çıkarı adına) dava açılabilmektedir. Fransa'da toplu (aynı olaydaki birden çok mağdur adına) dava açılabilmektedir.

(xv) Bu devletler, AB tasarruflarının gerektirdiği gibi, ispat yükünün şikayet edenden edilene geçişini düzenlemektedir.

(xvi) Bu devletler, AB Müktesabatı'nın da bir gereği olarak eşitlik organlarına sahip bulunmaktadır.

3. Üye Ülke Mevzuatında ve Uygulamasında Ayrımcılıkla Mücadele

Fransa, İrlanda ve Hırvatistan özelinde ayrımcılıkla mücadele ile ilgili mevzuata ve uygulamaya geçmeden evvel üç genel tespit yapılabilir. Birincisi, Üye Ülkelerin ayrımcılıkla mücadele ile ilgili mevzuatı ve uygulaması, esasen, 2000/43 sayılı Irk ve Etnik Köken Direktifi ile 2000/78 sayılı İstihdam Çerçeve Direktifi'ni iç hukuka aktarmak için oluşturulmuştur.[28] Dolayısıyla, ikincisi, bu tasarruflarla ilgili Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) içtihat hukuku, peyderpey geliştikçe, bu mevzuat ve uygulama üzerinde de etki doğuracağından[29] ayrıca takip edilmeyi hak etmektedir. Üçüncüsü, Üye Ülke mevzuatı ve uygulaması, bazen mevzuat değişiklikleri bazen de mahkeme kararları aracılığıyla zaman içerisinde değişiklik gösterebilmiştir.

Bu arka planda, Fransa, İrlanda ve Hırvatistan ayrımcılıkla mücadele mevzuatı ve uygulaması[30], sırasıyla, (1) Genel Hukuki Çerçeve, (2) Korunan Ayrımcılık Temelleri, (3) Ayrımcılık Türleri ve Kapsam, (4) Ayrımcılık Yapmama İlkesinin İstisnaları ve Pozitif Eylem ve (5) Hukuki Çareler ve Ulusal Organlar / Eşitlik Organları başlıkları altında ele alınmıştır.

3.1. Fransa

3.1.1. Genel Hukuki Çerçeve

Fransa, ayrımcılıkla mücadele bakımından birtakım anayasal kurallara, uluslararası anlaşmalara ve yasal kurallara sahiptir.

İlk olarak, Fransa, anayasal düzlemde şu iki ana kurala sahiptir: Birincisi, 1789 tarihli İnsan ve Vatandaş Hakları Deklarasyonu (*Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen de 1789*) md. 1 uyarınca: "İnsanlar, ... haklarda eşit doğar ve kalır". İkincisi, 1958 tarihli Fransa Anayasası md. 1 uyarınca: "... [Fransa]; köken, ırk veya din temelinde ayrımcılık olmaksızın tüm vatandaşlarının hukuk önünde eşitliğini sağlar".[31] Aktarıldığı kadarıyla, Anayasal Konsey (Le Conseil constitutionnel), eşit muamele anayasal ilkesini açık uçlu temellerde (örneğin engellilik) olabileceğini kabul etmekle birlikte, her temeli (örneğin yaş) bu açık uçlu kategori içinde değerlendirmeyebilmektedir.[32] Ayrıca, bir birey, anayasal kuralları doğrudan ileri sürememekte, "anayasallık istisnası" prosedürü aracılığıyla dolaylı / savunma amaçlı olarak kullanabilmektedir.[33]

İkinci olarak,[34] Fransa, ayrımcılıkla mücadele alanında öne çıkan uluslararası anlaşmalar arasından şunlara taraftır: (1) AİHS, (2) Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, (3) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (4) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (5) Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, (6) 111 numaralı Ayrımcılık Hakkında ILO Sözleşmesi, (7) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, (8) Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme.

---

28 Komisyon, bugüne kadar, bu tasarrufların iç hukuka aktarılması ile ilgili olarak 3 rapor hazırlamıştır:
(1) COM(2006) 643 final, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the application of Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52006DC0643>
(2) COM(2014) 2 final, Joint Report on the application of Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin ('Racial Equality Directive') and of Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation ('Employment Equality Directive'), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52014DC0002>
(3) COM(2021) 139 final, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the application of Council Directive 2000/43/EC implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin ('the Racial Equality Directive') and of Council Directive 2000/78/EC establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation ('the Employment Equality Directive'), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2021:139:FIN>
29 Örneğin ABAD'ın yerleşik içtihat hukuku uyarınca ulusal hukuk, mümkün olduğu ölçüde, AB hukuku ile uyumlu biçimde yorumlanacaktır. Bkz. Case C-106/89 (Court of Justice) *Marleasing SA v La Comercial Internacional de Alimentacion SA* [1990] ECR I-4135, para 8.
30 Bu çalışma, ana hatlarıyla, Avrupa Eşitlik Hukuku Ağı (European Equality Law Network) raporları temelinde hazırlanmış olup bu raporlar için bkz. <https://www.equalitylaw.eu/document/country>
31 <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356/>
32 Bkz. Sophie Latraverse, *Country Report - Non-Discrimination: France*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, s. 16–17.
33 *Ibid*, s. 17.
34 Bu bilgiler şuradan derlenmiştir: *Ibid*, s. 141–142.

Fransa, AİHS'nin 12 nolu Protokolü'nü ise imzalamakla birlikte henüz onaylamamıştır.

Üçüncü olarak, Fransa, ayrımcılıkla mücadele alanında üç temel mevzuata sahip gözükmektedir:[35]

(1) Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu (*Loi relative à la lutte contre les discriminations*) No: 2001-1066 (16 Kasım 2001 tarihli)[36],
(2) Ayrımcılıkla Mücadele Alanında Topluluk Hukukuna Uyum Sağlayıcı Çeşitli Hükümlere İlişkin Kanun (*Loi portant diverses dispositions d'adaptation au droit communautaire dans le domaine de la lutte contre les discriminations*) No: 2008-496 (27 Mayıs 2008 tarihli)[37],
(3) Hakların Savunucusuna İlişkin Kanun (*Loi relative au Défenseur des droits*) No: 2011-334 (29 Mart 2011 tarihli)[38].

Fransa, bu bakımdan, tek bir tasarruf aracılığıyla ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin genel bir çerçeve getirmek yerine iş hukuku, idare hukuku, ceza hukuku gibi çeşitli alanlardaki tasarruflarına ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin kuralları dağıtmayı tercih etmiş gözükmektedir.

3.1.2. Korunan Ayrımcılık Temelleri

Fransa, ayrımcılıkla mücadele bakımından AB tasarruflarının gerektirdiklerinin *yanı sıra* birtakım başka temelleri de koruma altına almıştır: aile durumu, fiziksel görünüş, ekonomik durum kaynaklı kırılganlık, soyad, ikametgâh, banka adresi, sağlık durumu, otonomi kaybı, örf ve adet, Fransızca dışında bir dilde kendini ifade etme, gerçek veya farazi bir etnik kökene, ulusa, ırka veya belirli bir dine mensubiyet.[39]

Korunan ayrımcılık temelleri ile ilgili olarak, Fransa özelinde, birkaç tespit yapılabilir. Birincisi, bu ayrımcılık temellerinden çoğunluğu Fransız mevzuatı tarafından ayrıca tanımlanmamaktadır.[40] Öte yandan, örneğin "engellilik" kavramı, 2005-102 sayılı Kanun[41] md. 2 aracılığıyla tanımlanmıştır ve bu tanım ayrımcılıkla mücadele mevzuatı için de geçerli kabul edilmiştir.[42] İkincisi, Fransa, "ırk ve etnik köken"in varlığını reddettiği (insanlar ırk veya etnik kökene göre ayrılamaz diye düşünüldüğü) için gerçek veya farazi (*vraie ou supposée*) kelimelerini bu durumu vurgulamak için getirmiştir.[43] Üçüncüsü, çoklu ayrımcılık (birden çok temelde ayrımcılık), Fransız mevzuatı tarafından açıkça yasaklanmasa da mahkemeler tarafından dikkate alınmaktadır.[44] Dördüncüsü, varsayıma dayalı ayrımcılık (örneğin bir kişi engelli olmadığı halde onun engelli olduğu varsayılarak ona karşı yapılan ayrımcılık), Fransız mevzuatı tarafından ırk ve etnik köken için açıkça yasaklanmıştır ve Fransız mahkemeleri kalan temeller için de bunun yasak olduğu şeklinde yorum yapmaktadır.[45] Beşincisi, bağlantıya dayalı ayrımcılık (örneğin engelli çocuğu olduğu için bağlantıya dayalı ayrımcılık), Fransız mahkemeleri tarafından yasak kabul edilmektedir.[46]

3.1.3. Ayrımcılık Türleri ve Kapsam

Fransa, ayrımcılıkla mücadele bakımından doğrudan ayrımcılık, dolaylı ayrımcılık, taciz ve ayrımcılık talimatı ile ilgili kurallar getirmektedir. Birincisi, *doğrudan ayrımcılık*, bir kişinin korunan ayrımcılık kategorileri temelinde karşılaştırılabilir bir durumdaki bir kişinin gördüğü, görmüş olduğu veya göreceği muameleden daha az lehe muamele gördüğü durumlarda oluşur.[47] Bu tanım hipotetik durumları (*görebileceği* muamele) içermese bile Fransız mahkemeleri bu durumları da dikkate almaktadır.[48] Doğrudan ayrımcılığın haklı gösterilebilir olup olmadığı, Fransız mevzuatı tarafından açıkça belirtilmemekle birlikte, Fransız mahkemelerinin şimdiye kadarki kararları olmadığı yönünde olmuştur.[49] İkincisi, *dolaylı ayrımcılık*, görünüşte nötr bir hüküm, kriter veya uygulama, korunan ayrımcılık kategorileri temelinde belirli kişiler için diğer kişilere kıyasla belirli bir dezavantaja yol açıyorsa oluşur, ancak o hüküm, kriter veya uygulama, meşru bir amaç temelinde ve bu amaca erişmeye yönelik

35 Daha detaylı olarak bkz. *Ibid*, s. 135–140.
36 JORF n°267 du 17 novembre 2001. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000588617/2023-04-06/>
37 JORF n°0123 du 28 mai 2008. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000018877783/2023-04-06/>
38 JORF n°0075 du 30 mars 2011. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000023781167/2023-04-06/>
39 2008-496 sayılı Kanun md. 1. Bkz. Isabelle Chopin & Catharina Germaine, eds, *A Comparative Analysis of Non-Discrimination Law in Europe 2021*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, s. 12.
40 Bkz. Latraverse, dn. 32, s. 19.
41 JORF n°36 du 12 février 2005.
42 Bkz. Latraverse, dn. 32, s. 21.
43 Bkz. *Ibid*, s. 19.
44 Bkz. *Ibid*, s. 23.
45 Bkz. *Ibid*, s. 24.
46 Bkz. *Ibid*, s. 25.
47 2008-496 sayılı Kanun md. 1/1.
48 Bkz. Latraverse, dn. 32, s. 26.
49 Bkz. *Ibid*, s. 27.

araçlar uygun ve gerekli ise haklı gösterilebilir.[50] Üçüncüsü, *taciz*, bir kişinin maruz kaldığı korunan ayrımcılık kategorilerinden birisiyle ilgili ve cinsel nitelikli olan ve onurunu ihlal etme ya da tehditkâr, hasımca, alçaltıcı, küçük düşürücü veya saldırgan bir çevre yaratma amacına veya etkisine sahip herhangi bir davranış ile oluşur ve ayrımcılık sayılır.[51] Dördüncüsü, *ayrımcılık talimatı*, yasaklanan davranışı benimsemekte herhangi bir kişiye talimat vermek ile oluşur ve ayrımcılık sayılır.[52]

Fransız ayrımcılıkla mücadele mevzuatı belirli bir kişi ve konu bakımından kapsama sahiptir. Birincisi, ana hatlarıyla *herkes* (kamu ve özel alanda / gerçek ve tüzel kişiler) bu mevzuattan yararlanmaktadır.[53] İkincisi, hem kamu ve özel alanda hem de gerçek ve tüzel kişiler ayrımcılıktan dolayı sorumlu tutulabilmektedir.[54] Üçüncüsü, bu mevzuat ana hatlarıyla istihdama ilişkin konuları kapsamaktadır.[55] Dördüncüsü, bu mevzuat ana hatlarıyla sosyal koruma, sosyal avantajlar, eğitim, konut ve mallar ve hizmetler bakımından erişim ve tedarik ile ilgili konuları kapsamaktadır.[56]

3.1.4. Ayrımcılık Yapmama İlkesinin İstisnaları ve Ötesi (Pozitif Eylem ve Makul Destek)

Fransa, bazen korunan tüm ayrımcılık temelleri bazen belirli bir ayrımcılık temeli (örneğin yaş) çerçevesinde ayrımcılık yasağına *istisna* getirebilmiştir. Birincisi, Fransa, hakiki ve belirleyici mesleki gereklilikleri bir istisna olarak düzenlemiştir: Ayrımcılık yasağı, eğer hakiki ve belirleyici mesleki gereklilik oluşturuyorsa, meşru bir hedef güdüyorsa ve orantılı bir gerekliliğe muameledeki ayrımı yasaklamaz.[57] İkincisi, Fransa, din veya inanç temelinde bir değer sistemindeki işverenler ile ilgili bir istisna öngörmemiştir.[58] Üçüncüsü, Fransa, yaş veya engellilik sözkonusu olduğunda, silahlı kuvvetler ve diğer spesifik meslekler ile ilgili bir istisna getirmiştir.[59] Dördüncüsü, Fransa, engellilik ile sağlık ve güvenlik ile ilgili bir istisna öngörmemiştir.[60] Beşincisi, Fransa, yaş temelinde ayrımcılık ile ilgili spesifik istisnalar veya haklı gösterme imkanını belirli koşullarla kabul etmiştir.[61] Altıncısı, Fransa, kamu güvenliği, kamu düzeni, cezai suçlar, sağlığın korunması, diğerlerinin haklarının ve özgürlüklerinin korunması ile ilgili bir istisna öngörmemiştir.[62]

Fransa, ayrımcılık yasaklarını *tamamlamak* üzere pozitif eylem ve makul destek ile ilgili kurallar getirebilmiştir. Birincisi, Fransa, pozitif eylem (korunan ayrımcılık temelleri ile bağlantılı dezavantajları önlemek veya gidermek için spesifik önlemler) ile ilgili genel bir düzenleme içermemekle birlikte, özellikle engellilik bakımından belirli düzenlemeler mevcuttur.[63] İkincisi, makul destek (istihdam alanında engelli kişiler için makul destek sunma) yükümlülüğü, orantısız masraf olmamak kaydıyla, ayrıca ve açıkça düzenlenmiştir ve buna uymamak bir ayrımcılık türü olarak kabul görmektedir.[64]

3.1.5. Hukuki Çareler ve Ulusal Organlar / Eşitlik Organları

Fransa, ayrımcılıkla mücadele bakımından hukuki çareler ile ilgili kurallar da getirmektedir. Birincisi, Fransa'da hem yargısal hem yargı dışı çözümler (genel olanlar / ayrımcılığa özgü olanlar) mevcuttur.[65] Bu yönden, örneğin engelli kişilerin haklarına erişimi için bir idari prosedür, iş müfettişlerinin bu konuda yetkileri ve mahkeme önünde dava açma imkânı mevcuttur.[66] İkincisi, Fransa'da ana hatlarıyla dernekler, örgütler ve sendikalar ayrımcılık mağduru adına veya ayrımcılık mağdurunu desteklemek adına hareket edebilmektedir.[67] Bu yönden, ayrıca, Fransa'da *actio popularis* (belirli bir mağdur olmaksızın, kamu çıkarı adına) ve toplu dava (aynı olaydaki birden

50 2008-496 sayılı Kanun md. 1/2.
51 2008-496 sayılı Kanun md. 1/3.
52 2008-496 sayılı Kanun md. 1/4.
53 Bkz. Latraverse, dn. 32, s. 43–44.
54 Bkz. *Ibid*.
55 Bkz. 2008-496 sayılı Kanun md. 2(2). Daha detaylı olarak bkz. Ibid, s. 44 vd.
56 Bkz. 2008-496 sayılı Kanun md. 2(3). Daha detaylı olarak bkz. *Ibid*, s. 48 vd.
57 2008-496 sayılı Kanun md. 6(3). Bkz. *Ibid*, s. 66.
58 Bkz. *Ibid*, s. 68.
59 Bkz. *Ibid*, s. 69.
60 Bkz. *Ibid*, s. 72.
61 Bkz. *Ibid*, s. 72 vd.
62 Bkz. *Ibid*, s. 80.
63 Bkz. 2008-496 sayılı Kanun md. 2(5) ve *Ibid*, s. 81.
64 Bkz. Code du travail md. L5213-6 ve *Ibid*, s. 36, 37, 39.
65 Bkz. *Ibid*, s. 84.
66 Bkz. *Ibid*, s. 84 vd.
67 Bkz. *Ibid*, s. 90, 91.

çok mağdur adına) açılabilmektedir.[68] Üçüncüsü, Fransız hukuku ana hatlarıyla ispat yükünün şikayet edenden edilene geçişini gerektiren düzenlemeler içermektedir.[69] Dördüncüsü, Fransa'da mağduriyete karşı koruma sağlayan düzenlemeler mevcuttur.[70] Beşincisi, Fransa'da ana hatlarıyla zararı karşılayan tazminat ve ayrımcılığa son verme emirleri ve cezai takibat halinde para cezaları mevcuttur.[71]

Fransa, ayrımcılıkla mücadele bakımından tek bir ulusal kuruma / eşitlik kurumuna sahiptir. Bu amaçla bir Hakların Savunucusu (*Défenseur des droits*) kurulmuştur.[72] Hakların Savunucusu, anayasal bir temelde kurulmuştur[73] ve bağımsız bir idari makamdır.[74] Hakların Savunucusu bütçesinin kullanımı konusunda kontrol sahibidir.[75] Hakların Savunucusu beş alanda hak ve özgürlükleri teşvik etmek ve korumak yetkisine sahip kılınmıştır: (i) kamu hizmeti kullanıcılarının haklarını korumak, (ii) çocukların haklarını korumak, (iii) polis, jandarma, özel güvenlik hizmetleri gibi güvenlik personelinin etiğe riayet etmesini sağlamak, (iv) ayrımcılıkla mücadele etmek ve eşitliği teşvik etmek, (v) muhbirlere (*whistleblowers*) rehberlik etmek ve onları korumak.[76] Hakların Savunucusu, şikayet değerlendirmekte olup bu şikayetleri esas olarak tavsiyeler ve raporlar ile sonlandırmaktadır.[77]

3.2. İrlanda

3.2.1. Genel Hukuki Çerçeve

İrlanda, ayrımcılıkla mücadele bakımından birtakım anayasal kurallara, uluslararası anlaşmalara ve yasal kurallara sahiptir.

İlk olarak, İrlanda, anayasal düzlemde eşitlik ilkesini güvence altına almaktadır. 1937 tarihli İrlanda Anayasası md. 40(1) uyarınca: "Tüm vatandaşlar insan olarak hukuk önünde eşit kabul edilir".[78] Bu hüküm; cinsiyet, ırk, dil, dini veya siyasi görüş, yaş, medeni durum, nesep ve engellilik temellerini örtülü olarak kapsamaktadır.[79] Ayrıca, bu hüküm, aktarıldığı kadarıyla görece az sıklıkla ileri sürülmekte olup[80] bireylere karşı ileri sürülebilir gözükmemektedir[81].

İkinci olarak,[82] İrlanda, ayrımcılıkla mücadele alanında öne çıkan uluslararası anlaşmalar arasından şunlara taraftır: (1) AİHS, (2) Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, (3) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (4) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (5) Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, (6) 111 numaralı Ayrımcılık Hakkında ILO Sözleşmesi, (7) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, (8) Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme. İrlanda, AİHS'nin 12 nolu Protokolü'nü ise imzalamakla birlikte henüz onaylamamıştır.

Üçüncü olarak, İrlanda, ayrımcılıkla mücadele alanında dört temel mevzuata sahip gözükmektedir:[83]

(1) İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) (*Employment Equality Act, 1998*)[84],
(2) Eşit Statü Kanunu (2000) (*Equal Status Act, 2000*)[85],
(3) İrlanda İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu Kanunu (2014) (*Irish Human Rights and Equality Commission Act, 2014*)[86],
(4) İşyeri İlişkileri Kanunu (2015) (*Workplace Relations Act, 2015*)[87].

68 Bkz. *Ibid*, s. 91.
69 Bkz. 2001-1066 sayılı Kanun md. 1, 2008-496 sayılı Kanun md. 4 ve *Ibid*, s. 93.
70 Bkz. 2008-496 sayılı Kanun md. 3 ve *Ibid*, s. 95.
71 Bkz. *Ibid*, s. 96.
72 Bkz. 1958 Fransız Anayasası md. 71 ve 2011-333 sayılı Kanun ve *Ibid*, s. 100.
73 2008-724 sayılı Kanun ile değişik 1958 tarihli Fransız Anayasası md. 71-1.
74 Bkz. 2011-334 sayılı Kanun md. 2, 10, 24 ve 37.
75 2011-334 sayılı Kanun md. 10.
76 <https://www.defenseurdesdroits.fr/en/an-independent-institution>. Ayrıca bkz. 2011-334 sayılı Kanun md. 4.
77 Bkz. 2011-334 sayılı Kanun md. 25.
78 <https://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html>
79 Bkz. Judy Walsh, *Country Report - Non-Discrimination: Ireland*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, s. 13.
80 Bkz. *Ibid*, s. 6.
81 Bkz. *Ibid*, s. 13.
82 Bu bilgiler şuradan derlenmiştir: *Ibid*, s. 119–120.
83 Daha detaylı olarak bkz. *Ibid*, s. 5; 117–118.
84 Orijinal hali için bkz. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1998/act/21/enacted/en/print>
Gözden geçirilmiş hali için bkz. <https://revisedacts.lawreform.ie/eli/1998/act/21/revised/en/html>
85 Orijinal hali için bkz. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2000/act/8/enacted/en/html>
Gözden geçirilmiş hali için bkz. <https://revisedacts.lawreform.ie/eli/2000/act/8/revised/en/html>
86 Orijinal hali için bkz. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/act/25/enacted/en/print>
Gözden geçirilmiş hali için bkz. <https://revisedacts.lawreform.ie/eli/2014/act/25/revised/en/html>
87 Orijinal hali için bkz. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2015/act/16/enacted/en/>

İrlanda, bu bakımdan, iş hukuku, idare hukuku, ceza hukuku gibi çeşitli alandaki tasarruflarına ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin kuralları dağıtmak yerine iki ana tasarruf aracılığıyla ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin genel bir çerçeve getirmeyi tercih etmiş gözükmektedir.

3.2.2. Korunan Ayrımcılık Temelleri

İrlanda, ayrımcılıkla mücadele bakımından AB tasarruflarının gerektirdiklerinin yanı sıra gezgin topluluğu (*Traveller community*) üyeliği ve barınma yardımı gibi[88] birtakım başka temelleri de koruma altına almıştır.

Korunan ayrımcılık temelleri ile ilgili olarak, İrlanda özelinde, birkaç tespit yapılabilir. Birincisi, bu ayrımcılık temellerinden bir kısmı İrlanda mevzuatı tarafından ayrıca tanımlanmamaktayken bir kısmı tanımlanmaktadır. Örneğin gezgin topluluğu (*Traveller community*) kavramı, "(hem kendileri hem başkaları tarafından) tarihi olarak İrlanda adasında göçebe yaşam tarzı dahil olmak üzere, ortak bir tarih, kültür ve gelenek paylaşan insanlar olarak tanımlanan... insan topluluğu" anlamına gelmektedir.[89] İkincisi, bu ayrımcılık temellerinden bir kısmı mahkemeler tarafından yorumlanmıştır. Örneğin "ulusal köken", içtihat hukuku uyarınca, "bir kişi tarafından doğum anında kazanılır ve o kişiyi "ulus" olarak tanımlanabilecek bir veya bir grup kişi ile bağlar".[90] Üçüncüsü, çoklu ayrımcılık (birden çok temelde ayrımcılık), İrlanda mevzuatı tarafından açıkça yasaklanmıştır.[91] Dördüncüsü, varsayıma dayalı ayrımcılık (örneğin bir kişi engelli olmadığı halde onun engelli olduğu varsayılarak ona karşı yapılan ayrımcılık), İrlanda mevzuatı tarafından açıkça yasaklanmıştır.[92] Beşincisi, bağlantıya dayalı ayrımcılık (örneğin engelli çocuğu olduğu için bağlantıya dayalı ayrımcılık), İrlanda mevzuatı tarafından açıkça yasaklanmıştır.[93]

3.2.3. Ayrımcılık Türleri ve Kapsam

İrlanda, ayrımcılıkla mücadele bakımından doğrudan ayrımcılık, dolaylı ayrımcılık, taciz ve ayrımcılık talimatı ile ilgili kurallar içermektedir. Birincisi**,** *doğrudan ayrımcılık*, bir kişinin mevcut bulunan, bulunmuş olan ancak şu anda bulunmayan veya gelecekte mevcut olabilecek olan korunan ayrımcılık kategorileri temelinde karşılaştırılabilir bir durumdaki bir kişinin gördüğü, görmüş olduğu veya göreceği muameleden daha az lehe muamele gördüğü durumlarda oluşur.[94] İrlanda hukuku uyarınca doğrudan ayrımcılık –ayrımcılık oluşturmayan istisnai haller saklı kalmak kaydıyla– haklı gösterilebilir bulunmamaktadır.[95] İkincisi, *dolaylı ayrımcılık*, görünüşte nötr bir hüküm, korunan ayrımcılık kategorileri temelinde belirli kişiler için diğer kişilere kıyasla belirli bir dezavantaja yol açıyorsa oluşur, ancak o hüküm, meşru bir amaç temelinde ve bu amaca erişmeye yönelik araçlar uygun ve gerekli ise haklı gösterilebilir.[96] Üçüncüsü, *taciz*, bir kişinin maruz kaldığı korunan ayrımcılık kategorilerinden birisiyle ilgili olan ve onurunu ihlal etme ya da tehditkâr, hasımca, alçaltıcı, küçük düşürücü veya saldırgan bir çevre yaratma amacına veya etkisine sahip herhangi bir davranış ile oluşur ve ayrımcılık sayılır.[97] Dördüncüsü, *ayrımcılık talimatı* yasaklanmıştır ancak talimat tanımlanmamıştır.[98]

İrlanda ayrımcılıkla mücadele mevzuatından ana hatlarıyla *yalnızca gerçek kişiler* yararlanmaktadır.[99] Hem kamu ve özel alanda hem de gerçek ve tüzel kişiler ayrımcılıktan dolayı sorumlu tutulabilmektedir.[100] Mevzuat, kapsam olarak ana hatlarıyla istihdama ilişkin konularla sınırlıdır.[101] Dördüncüsü, bu mevzuat ana hatlarıyla sosyal koruma, eğitim, konut ve mallar ve hizmetler bakımından erişim ve tedarik ile ilgili konuları kapsamaktadır.[102]

Gözden geçirilmiş hali için bkz. <https://revisedacts.lawreform.ie/eli/2015/act/16/revised/en/html>
88 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 6(2) ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 3(2). Bkz. Chopin & Germaine dn. 39, s. 13.
89 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 2(1) ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 2(1).
90 Walsh, dn. 79, s. 14.
91 Bkz. *Ibid*, s. 19–20.
92 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 6(1/a/iv) ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 3(1/a/iv).
93 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 6(1/b) ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 3(1/b).
94 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 6(1/a) ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 3(1/a).
95 Bkz. Walsh, dn. 79, s. 24.
96 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 19, 22 ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 3(1/c).
97 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 14A(7) ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 11(5).
98 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 2(1). Eşit Statü Kanunu talimatı açıkça yasaklamamaktadır. Bkz. Walsh, dn. 79, s. 30–31.
99 Bkz. *Ibid*, s. 33–34.
100 Bkz. *Ibid*, s. 39. İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 8 ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 2(1).
101 Bkz. İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 8(1). Daha detaylı olarak bkz**.** *Ibid*, s. 40 vd.
102 Bkz. Eşit Statü Kanunu (2000). Daha detaylı olarak bkz. *Ibid*, s. 45 vd. Örneğin sosyal avantajlar ile ilgili açık bir düzenlemenin yokluğunda içtihat hukuku da tam bir koruma sağlamıyor gözükmektedir. Bkz. *Ibid*, s. 47.

3.2.4. Ayrımcılık Yapmama İlkesinin İstisnaları ve Ötesi (Pozitif Eylem ve Makul Destek)

İrlanda, bazen korunan tüm ayrımcılık temelleri bazen belirli bir ayrımcılık temeli (örneğin yaş) çerçevesinde ayrımcılık yasağına *istisna* getirebilmiştir. Birincisi, İrlanda, hakiki ve belirleyici mesleki gereklilikleri bir istisna olarak düzenlemiştir: Ayrımcılık yasağı, eğer hakiki ve belirleyici mesleki gereklilik oluşturuyorsa, meşru bir hedef güdüyorsa ve orantılı bir gereklilikse muameledeki ayrımı yasaklamaz.[103] İkincisi, İrlanda, din veya inanç temelinde bir değer sistemindeki işverenler ile ilgili bir istisna öngörmüştür.[104] Üçüncüsü, İrlanda, yaş veya engellilik sözkonusu olduğunda, silahlı kuvvetler ve diğer spesifik meslekler ile ilgili bir istisna getirmiştir.[105] Dördüncüsü, İrlanda, engellilik ile sağlık ve güvenlik ile ilgili bir istisna öngörmüştür.[106] Beşincisi, İrlanda, yaş temelinde ayrımcılık ile ilgili spesifik istisnalar veya haklı gösterme imkanını belirli koşullarla kabul etmiştir.[107] Altıncısı, İrlanda, kamu güvenliği, kamu düzeni, cezai suçlar, sağlığın korunması, diğerlerinin haklarının ve özgürlüklerinin korunması ile ilgili bir istisna öngörmüştür.[108]

İrlanda, ayrımcılık yasaklarını *tamamlamak* üzere pozitif eylem ve makul destek ile ilgili kurallar getirebilmiştir. Birincisi, İrlanda, pozitif eylem (korunan ayrımcılık temelleri ile bağlantılı dezavantajları önlemek veya gidermek için spesifik önlemler) ile ilgili genel bir düzenleme getirmiştir.[109] İkincisi, makul destek (istihdam alanında engelli kişiler için makul destek sunma) yükümlülüğü, orantısız masraf olmamak kaydıyla, ayrıca ve açıkça düzenlenmiştir ve buna uymamak bir ayrımcılık türü olarak kabul görmektedir.[110]

3.2.5. Hukuki Çareler ve Ulusal Organlar / Eşitlik Organları

İrlanda, ayrımcılıkla mücadele bakımından hukuki çareler ile ilgili kurallar da getirmektedir. Birincisi, İrlanda'da hem yargısal hem yargı dışı çözümler (genel olanlar / ayrımcılığa özgü olanlar) mevcuttur.[111] Bu yönden, özellikle İşyeri İlişkileri Komisyonu (*Workplace Relations Commission* (WRC)) İrlanda ayrımcılıkla mücadele mevzuatı ile ilgili şikayetleri görmekteki asli kurum görevi görmektedir.[112] İkincisi, İrlanda'da ana hatlarıyla dernekler, örgütler ve sendikalar ayrımcılık mağduru adına veya ayrımcılık mağdurunu desteklemek adına hareket edebilmektedir.[113] Buna karşın, İrlanda'da *actio popularis* (belirli bir mağdur olmaksızın, kamu çıkarı adına) ve toplu dava (aynı olaydaki birden çok mağdur adına) açılamamaktadır.[114] Üçüncüsü, İrlanda hukuku ana hatlarıyla ispat yükünün şikayet edenden edilene geçişini gerektiren düzenlemeler içermektedir.[115] Dördüncüsü, İrlanda'da mağduriyete karşı koruma sağlayan düzenlemeler mevcuttur.[116] Beşincisi, İrlanda'da ana hatlarıyla zararı karşılayan tazminat ve ayrımcılığa son verme emirleri ve cezai yaptırımlar mevcuttur.[117]

İrlanda, ayrımcılıkla mücadele bakımından tek bir ulusal kuruma / eşitlik kurumuna sahiptir. Bu amaçla bir İrlanda İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu (*Irish Human Rights and Equality Commission*) kurulmuştur.[118] Ayrıca, Ombudsman da, kamu hizmetlerine erişimde ayrımcılık iddiaları ile ilgilenebilmektedir.[119] İrlanda İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu, yasal bir temelde kurulmuştur[120] ve bağımsız bir makamdır.[121] İrlanda İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu kendi bütçesine sahiptir.[122] İrlanda İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu beş alanda faaliyet yürütmektedir: "(a) insan haklarını ve eşitliği korumak ve teşvik etmek, (b) devlette insan haklarına, eşitliğe ve kültürlerarası anlayışa saygı kültürünün geliştirilmesini desteklemek, (c) devlette insan haklarının ve eşitliğin

103 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 37(2).
104 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 37(1).
105 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 37(5).
106 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 7(2).
107 Bkz. Walsh, dn. 79, s. 64–65.
108 Bkz. *Ibid*, s. 71–72.
109 Bkz. İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 33 ve 35 ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 14(1/b). Ayrıca bkz. Ibid, s. 75–77.
110 Bkz. İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 16(3/a). Ayrıca bkz. Ibid, s. 32–37.
111 Bkz. *Ibid*, s. 78 vd.
112 İşyeri İlişkileri Kanunu (2015). Bkz. *Ibid*, s. 78.
113 Bkz. *Ibid*, s. 83–84.
114 Bkz. *Ibid*, s. 84–85.
115 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 85A ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 38A.
116 İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 74(2) ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 3(2/j).
117 Bkz. Walsh, dn. 79, s. 86 vd. Örneğin bkz. İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 82.
118 İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu Kanunu (2014).
119 Ombudsman Kanunu (1980). <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1980/act/26/enacted/en/html>
120 İrlanda İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu Kanunu (2014).
Orijinal hali için bkz. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/act/25/enacted/en/print>
Gözden geçirilmiş hali için bkz. <https://revisedacts.lawreform.ie/eli/2014/act/25/revised/en/html>
121 İrlanda İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu Kanunu (2014) md. 9(2).
122 Bkz. Walsh, dn. 79, s. 90.

öneminin anlaşılmasını ve farkındalığını teşvik etmek, (d) kültürlerarası ilişkilerde iyi uygulamaları desteklemek, devlette hoşgörüyü ve çeşitliliğin kabulünü ve her bir kişinin özgürlüğüne ve onuruna saygıyı teşvik etmek ve (e) insan hakları ihlallerinin, ayrımcılığın ve yasaklanmış davranışların ortadan kaldırılması için çalışmak."[123] İrlanda İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu, şikayet değerlendirmektedir[124], ancak ayrımcılık konusunda bağımsız tavsiyeler verebilmektedir.[125]

3.3. Hırvatistan

3.3.1. Genel Hukuki Çerçeve

Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadele bakımından birtakım anayasal kurallara, uluslararası anlaşmalara ve yasal kurallara sahiptir.

İlk olarak, Hırvatistan, anayasal düzlemde eşitlik ilkesini içermektedir: 1990 tarihli Hırvatistan Anayasası md. 3 uyarınca: "Özgürlük, eşit haklar, ulusal eşitlik ve cinsiyet eşitliği, barış, sosyal adalet, insan haklarına saygı, mülkiyet dokunulmazlığı, doğanın ve çevrenin korunması, hukukun üstünlüğü ve demokratik çok partili sistem, Hırvatistan Cumhuriyeti'nin anayasal düzeninin en yüksek değerleridir". Ayrıca, Hırvatistan Anayasası md. 14 uyarınca: "Hırvatistan Cumhuriyeti'ndeki herkes; ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer inançlar, ulusal veya sosyal köken, mülk, doğum, eğitim, sosyal statü veya diğer karakteristiklere bakılmaksızın haklardan ve özgürlüklerden yararlanır. Herkes hukuk önünde eşittir."[126] 14. madde, "ulusal" terimi altında "vatandaşlığı" kapsamamaktadır ve içtihat hukuku uyarınca "diğer karakteristikler" terimi altında yaş ve engellilik gibi temelleri kapsamaktadır.[127] Ayrıca, 3. ve 14. maddeler, olağan mahkemeler tarafından dikkate alınamamakta ve bireylere karşı ileri sürülememektedir, ancak Anayasa Mahkemesi'nde bireysel başvuruya konu olabilmektedir.[128]

İkinci olarak,[129] Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadele alanında öne çıkan uluslararası anlaşmalar arasından (1) AİHS, (2) AİHS'nin 12 nolu Protokolü, (3) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (4) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (5) Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, (6) 111 numaralı Ayrımcılık Hakkında ILO Sözleşmesi, (7) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, (8) Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'ye taraftır. Hırvatistan, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nı ise imzalamakla birlikte henüz onaylamamıştır.

Üçüncü olarak, Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadele alanında dört temel mevzuata sahip gözükmektedir:[130]

(1) Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu (*Zakon o suzbijanju diskriminacije*)[131],
(2) Cinsiyet Eşitliği Kanunu (*Zakon o ravnopravnosti spolova*)[132],
(3) İş Kanunu (*Zakon o radu*)[133],
(4) Ombudsman Kanunu (*Zakon o pučka pravobraniteljica*)[134].

Hırvatistan, bu bakımdan, iş hukuku, idare hukuku, ceza hukuku gibi çeşitli alandaki tasarruflarına ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin kuralları dağıtmak *yerine* üç ana tasarruf aracılığıyla ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin genel bir çerçeve getirmeyi tercih etmiş gözükmektedir.

123 İrlanda İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu Kanunu (2014) md. 10(1).
124 Bkz. Walsh, dn. 79, s. 103.
125 Bkz. *Ibid*, s. 96, 97.
126 <https://www.sabor.hr/en/constitution-republic-croatia-consolidated-text>
127 Ines Bojić, *Country Report - Non-Discrimination: Croatia*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, s. 16, dn. 42 ve 43.
128 Bkz. *Ibid*, s. 16.
129 Bu bilgiler şuradan derlenmiştir: *Ibid*, s. 115–116.
130 Daha detaylı olarak bkz. *Ibid*, s. 15; 113–114.
131 <https://www.zakon.hr/z/490/Zakon-o-suzbijanju-diskriminacije>
132 <https://www.zakon.hr/z/388/Zakon-o-ravnopravnosti-spolova>
133 <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu>
134 <https://www.zakon.hr/z/128/Zakon-o-pu%C4%8Dkom-pravobranitelju>

3.3.2. Korunan Ayrımcılık Temelleri

Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadele bakımından AB tasarruflarının gerektirdiklerinin yanı sıra birtakım başka temelleri de koruma altına almıştır: ulusal veya sosyal köken, sosyal statü, medeni veya ailevi statü.[135]

Korunan ayrımcılık temelleri ile ilgili olarak, Hırvatistan özelinde, birkaç tespit yapılabilir. Birincisi, bu ayrımcılık temellerinden çoğunluğu Hırvatistan mevzuatı tarafından ayrıca tanımlanmamaktadır.[136] İkincisi, bu ayrımcılık temellerinden bir kısmı mahkemeler tarafından yorumlanabilmiştir.[137] Üçüncüsü, çoklu ayrımcılık (birden çok temelde ayrımcılık), Hırvatistan mevzuatı tarafından açıkça yasaklanmıştır.[138] Dördüncüsü, varsayıma dayalı ayrımcılık (örneğin bir kişi engelli olmadığı halde onun engelli olduğu varsayılarak ona karşı yapılan ayrımcılık), Hırvatistan mevzuatı tarafından açıkça yasaklanmıştır.[139] Beşincisi, bağlantıya dayalı ayrımcılık (örneğin engelli çocuğu olduğu için bağlantıya dayalı ayrımcılık), Hırvatistan mevzuatı tarafından açıkça yasaklanmıştır.[140]

3.3.3. Ayrımcılık Türleri ve Kapsam

Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadele bakımından doğrudan ayrımcılık, dolaylı ayrımcılık, taciz ve ayrımcılık talimatı ile ilgili kurallar içermektedir. Birincisi, *doğrudan ayrımcılık*, bir kişinin korunan ayrımcılık kategorileri temelinde karşılaştırılabilir bir durumdaki bir kişinin gördüğü, görmüş olduğu veya görebileceği muameleden daha az lehe muamele gördüğü durumlarda oluşur.[141] Hırvatistan hukuku uyarınca doğrudan ayrımcılık –ayrımcılık oluşturmayan istisnai haller saklı kalmak kaydıyla[142]– haklı gösterilebilir bulunmamaktadır.[143] İkincisi, *dolaylı ayrımcılık*, görünüşte nötr bir hüküm, kriter veya uygulama, korunan ayrımcılık kategorileri temelinde belirli kişiler için diğer kişilere kıyasla belirli bir dezavantaja yol açıyorsa veya yol açabilecekse oluşur, ancak o hüküm, kriter veya uygulama, meşru bir amaç temelinde ve bu amaca erişmeye yönelik araçlar uygun ve gerekli ise haklı gösterilebilir.[144] Üçüncüsü, *taciz*, bir kişinin maruz kaldığı korunan ayrımcılık kategorilerinden birisiyle ilgili olan ve onurunu ihlal etme ya da tehditkâr, hasımca, alçaltıcı, küçük düşürücü veya saldırgan bir çevre yaratma amacına veya etkisine sahip herhangi bir davranış ile oluşur ve ayrımcılık sayılır.[145] Dördüncüsü, *ayrımcılık talimatı* yasaklanmıştır ancak talimat tanımlanmamıştır.[146]

Hırvatistan ayrımcılıkla mücadele mevzuatı belirli bir kişi ve konu bakımından kapsama sahiptir. Birincisi, ana hatlarıyla *herkes* (kamu ve özel alanda / gerçek ve tüzel kişiler) bu mevzuattan yararlanmaktadır.[147] İkincisi, hem kamu ve özel alanda hem de gerçek ve tüzel kişiler ayrımcılıktan dolayı sorumlu tutulabilmektedir.[148] Üçüncüsü, bu mevzuat ana hatlarıyla istihdama ilişkin konuları kapsamaktadır.[149] Dördüncüsü, bu mevzuat ana hatlarıyla sosyal koruma, sosyal avantajlar, eğitim, konut ve mallar ve hizmetler bakımından erişim ve tedarik ile ilgili konuları kapsamaktadır.[150]

---

135 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 1(1). Bkz. Chopin & Germaine dn. 39, s. 12.
136 Bkz. Bojić, dn. 127, s. 17.
137 Bkz. *Ibid*, s. 17–20.
138 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 6(1).
139 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 1(3).
140 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 1(2).
141 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 2(1) ve Cinsiyet Eşitliği Kanunu md. 7(1).
142 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 9.
143 Bkz. Bojić, dn. 127, s. 24.
144 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 2(2) ve Cinsiyet Eşitliği Kanunu md. 7(2).
145 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 3.
146 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 4(1). Bkz. Bojić, dn. 127, s. 31.
147 Bkz. *Ibid*, s. 43.
148 Bkz. Ibid. Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 8.
149 Bkz. Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 8(1). Daha detaylı olarak bkz. Ibid, s. 44 vd.
150 Bkz. Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 8(1). Daha detaylı olarak bkz. Ibid, s. 46 vd.

3.3.4. Ayrımcılık Yapmama İlkesinin İstisnaları ve Ötesi (Pozitif Eylem ve Makul Destek)

Hırvatistan, bazen korunan tüm ayrımcılık temelleri bazen belirli bir ayrımcılık temeli (örneğin yaş) çerçevesinde ayrımcılık yasağına *istisna* getirebilmiştir. Birincisi, Hırvatistan, hakiki ve belirleyici mesleki gereklilikleri bir istisna olarak düzenlemiştir: Ana hatlarıyla ayrımcılık yasağı, eğer hakiki ve belirleyici mesleki gereklilik oluşturuyorsa, meşru bir hedef güdüyorsa ve orantılı bir gereklilikse muameledeki ayrımı yasaklamaz.[151] İkincisi, Hırvatistan, din veya inanç temelinde bir değer sistemindeki işverenler ile ilgili bir istisna öngörmüştür.[152] Üçüncüsü, Hırvatistan, yaş veya engellilik sözkonusu olduğunda, ayrımcılıkla mücadele mevzuatı silahlı kuvvetler ve diğer spesifik meslekler ile ilgili bir istisna getirmese bile örneğin *lex specialis* (özel kural) oluşturan silahlı kuvvetler mevzuatı bu türden koşullar arayabilmektedir.[153] Dördüncüsü, Hırvatistan, engellilik ile sağlık ve güvenlik ile ilgili bir istisna öngörmemiştir.[154] Beşincisi, Hırvatistan, yaş temelinde ayrımcılık ile ilgili spesifik istisnalar veya haklı gösterme imkanını belirli koşullarla kabul etmiştir.[155] Altıncısı, Hırvatistan, kamu güvenliği, kamu düzeni, cezai suçlar, sağlığın korunması, diğerlerinin haklarının ve özgürlüklerinin korunması ile ilgili bir istisna öngörmüştür.[156]

Hırvatistan, ayrımcılık yasaklarını *tamamlamak* üzere pozitif eylem ve makul destek ile ilgili kurallar getirebilmiştir. Birincisi, Hırvatistan, pozitif eylem (korunan ayrımcılık temelleri ile bağlantılı dezavantajları önlemek veya gidermek için spesifik önlemler) ile ilgili genel bir düzenleme getirmiştir.[157] İkincisi, makul destek (istihdam alanında engelli kişiler için makul destek sunma) yükümlülüğü, orantısız masraf olmamak kaydıyla, ayrıca ve açıkça düzenlenmiştir ve buna uymamak bir ayrımcılık türü olarak kabul görmektedir.[158]

3.3.5. Hukuki Çareler ve Ulusal Organlar / Eşitlik Organları

Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadele bakımından hukuki çareler ile ilgili kurallar da getirmektedir. Birincisi, Hırvatistan'da hem yargısal hem yargı dışı çözümler (genel olanlar / ayrımcılığa özgü olanlar) mevcuttur.[159] Bu yönden, ana hatlarıyla ayrımcılıkla mücadele mevzuatı ile ilgili olarak Ombudsman arabuluculuk ile, hukuk veya ceza mahkemeleri yargılamalar ile görev almaktadır.[160] İkincisi, Hırvatistan'da ana hatlarıyla sendikalar hariç dernekler ve örgütler ayrımcılık mağduru adına hareket edememektedir, ancak dernekler, örgütler ve sendikalar ayrımcılık mağdurunu desteklemek adına hareket edebilmektedir.[161] Bu yönden, ayrıca, Hırvatistan'da *actio popularis* (belirli bir mağdur olmaksızın, kamu çıkarı adına) dava açılabilmektedir, ancak toplu dava (aynı olaydaki birden çok mağdur adına) açılamamaktadır.[162] Üçüncüsü, Hırvatistan hukuku ana hatlarıyla ispat yükünün şikayet edenden edilene geçişini gerektiren düzenlemeler içermektedir.163 Dördüncüsü, Hırvatistan'da mağduriyete karşı koruma sağlayan düzenlemeler mevcuttur.[164] Beşincisi, Hırvatistan'da ana hatlarıyla zararı karşılayan tazminat ve ayrımcılığa son verme emirleri ve cezai yaptırımlar mevcuttur.[165]

Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadele bakımından bugün için tek bir ulusal organa / eşitlik organına sahiptir. Bu amaçla bir Ombudsman (*Pučka Pravobraniteljica*) kurulmuştur.[166] Hırvatistan Ombudsmanı, anayasal bir temelde kurulmuştur ve bağımsız bir makamdır.[167] Hırvatistan Ombudsmanı kendi bütçesine sahiptir.[168] Hırvatistan Ombudsmanı, dört konuda sorumluluk taşımaktadır: (i) insan haklarını korumak ve teşvik etmek, (ii) Ulusal Eşitlik Organı görevini yerine getirmek, (iii) özgürlükten yoksun kalmış kişilerin korunması için Ulusal Önleyici Mekanizma görevini yerine getirmek ve (iv) muhbirleri (*whistleblowers*) koruma kanunu çerçevesinde düzensizlikleri raporlamak.[169] Hırvatistan Ombudsmanı, şikayet değerlendirmekte olup bu şikayetleri esas olarak raporlar ile sonlandırmaktadır.[170]

---

151 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 9(2/4).
152 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 9(2/5).
153 Bkz. Bojić, dn. 127, s. 62–63.
154 Bkz. *Ibid*, s. 66.
155 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 9.
156 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 9(2/1).
157 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 9(2/2). Ayrıca bkz. Bojić, dn. 127, s. 75–77.
158 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 4(2). Ayrıca bkz. Ibid, s. 32–42.
159 Bkz. *Ibid*, s. 78 vd.
160 Bkz. *Ibid*, s. 78–79.
161 Bkz. *Ibid*, s. 82–83.
162 Bkz. *Ibid*, s. 83–85.
163 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 20.
164 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 7.
165 Bkz. Bojić, dn. 127, s. 86 vd. Örneğin bkz. Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 11.
166 Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 12 ve Ombudsman Kanunu.
167 1990 tarihli Hırvatistan Anayasası md. 93.
168 Bkz. Bojić, dn. 127, s. 91.
169 Bkz. <https://www.ombudsman.hr/en/about-us/>
170 Bkz. Ombudsman Kanunu md. 20-27.

4. Üye Ülkelerin Ayrımcılıkla Mücadele ile ilgili Mevzuat ve Uygulamalarının Karşılaştırılması ve İyi Uygulamalar

4.1. Genel Hukuki Çerçeve

Fransa, İrlanda ve Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadelenin genel hukuki çerçevesi bakımından karşılaştırılırsa şu üç tespit yapılabilir.

Birincisi, *anayasal düzlem* bakımından, her bir devlet ayrımcılıkla mücadele ile ilgili olabilecek, ana hatlarıyla eşit muamele ilkesini içeren, bir veya birden çok kurala sahiptir. Ayrıca, anayasal kurallar, Fransa'da ve Hırvatistan'da doğrudan ileri sürülememekte, İrlanda'da ise (devlete karşı) ileri sürülebilmekte ancak bireylere karşı kullanılamamaktadır. Bu yönden *iyi uygulama*, incelenen üç devlet dışındaki diğer Üye Ülkelerden bir kısmının yaptığı gibi, eşit muamele ilkesini veya ayrımcılık yasağını anayasada düzenlemek ve hem devlete karşı (dikey) hem de bireye karşı (yatay) uygulamak olarak görülebilir,[171] çünkü böylelikle bireyler ayrımcılıkla mücadele yönünden (örneğin yasal düzenlemelerin olası boşluklarına karşı) anayasal bir güvenlik ağına sahip olabilecektir.

İkincisi, *uluslararası anlaşmalar* bakımından, her üç devlet; (1) AİHS, (2) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (3) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (4) Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, (5) 111 numaralı Ayrımcılık Hakkında ILO Sözleşmesi, (6) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, (7) Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'ye taraftır. Bununla birlikte, Fransa ve İrlanda AİHS'nin 12 nolu Protokolü'nü ve Hırvatistan da Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nı imzalamakla birlikte henüz taraf olmamıştır.

Üçüncüsü, *yasal düzlem* bakımından, her üç devlet ayrımcılıkla mücadele ile ilgili birtakım ana düzenlemelere sahiptir. Öte yandan, tarz olarak, Fransa, çeşitli alandaki tasarruflarına ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin kuralları dağıtmayı ve İrlanda ile Hırvatistan ise ana tasarruf(lar) aracılığıyla ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin genel bir çerçeve getirmeyi tercih etmiş gözükmektedir. Bu yönden *iyi uygulama*, aynı zamanda *eğilim*, genel / kapsayıcı bir ayrımcılıkla mücadele mevzuatı oluşturmak olarak görülebilir,[172] çünkü böylelikle ayrımcılıkla mücadele daha derli toplu bir çerçeveye oturtulabilecektir.

4.2. Korunan Ayrımcılık Temelleri

Fransa, İrlanda ve Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadelede korunan ayrımcılık temelleri bakımından karşılaştırılırsa aşağıdaki tablo oluşmaktadır.

171 Bkz. Chopin & Germaine dn. 39, s. 10.
172 Bkz. Chopin & Germaine dn. 39, s. 11.

Tablo 1: Korunan Ayrımcılık Temelleri

	Fransa	İrlanda	Hırvatistan
Ayrımcılık temelleri açıkça sayılmış mı?	Evet –2008-496 sayılı Kanun md. 1–	Evet –İstihdam Eşitlik Kanunu (1998) md. 6(2) ve Eşit Statü Kanunu (2000) md. 3(2)–	Evet –Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu md. 1(1)–
Mevzuat tarafından tanımlanmış mı?	Kısmen	Kısmen	Kısmen
Mahkemeler tarafından yorumlanmış mı?	Kısmen	Kısmen	Kısmen
Çoklu ayrımcılık yasaklanmış mı?	Hayır (ama mahkemeler dikkate alıyor)	Evet	Evet
Varsayıma dayalı ayrımcılık yasaklanmış mı?	Evet (sadece ırk ve etnik köken) (ama mahkemeler diğer temeller için de dikkate alıyor)	Evet	Evet
Bağlantıya dayalı ayrımcılık yasaklanmış mı?	Hayır (ama mahkemeler dikkate alıyor)	Evet	Evet

Bu tablo temelinde şu üç tespit yapılabilir. Birincisi, her bir devlet açısından, korunan ayrımcılık temelleri AB tasarruflarının gerektirdiklerini aşmakta olup Fransa en çok ayrımcılık temeline yer veren devlettir. Bu yönden *iyi uygulama*, korunmak istenen ayrımcılık temelini mevzuatta açıkça belirtmek olarak görülebilir, çünkü böylelikle "genel olarak bilindiği şekilde kabul edilemez olan ayrımcılığın"[173] ne olduğu açıkça ortaya konmuş olacaktır.

İkincisi, bu temeller, çoğunlukla mevzuat tarafından tanımlanmamakta, mahkemeler tarafından ise önlerine uyuşmazlık geldikçe yorumlanmaktadır. Bu yönden iyi uygulama duruma göre değişiklik gösterebilecektir: Kimi zaman bu temelleri tanımlamayarak ilgili temelde ayrımcılıkla mücadelenin gelişimini mahkemeler eliyle (içtihat yoluyla) sağlamak, kimi zaman da bu temelleri açarak ilgili temelde ayrımcılıkla mücadelenin gelişimine (mahkeme kararlarından önce) katkı sağlamak tercih edilebilir. Nitekim incelenen devletlerin de bu dengeye dikkat etmeye çalışmakta olduğu gözlemlenmektedir.

Üçüncüsü, çoklu, varsayıma dayalı ve bağlantıya dayalı ayrımcılık, İrlanda ve Hırvatistan mevzuatı ile açıkça yasaklanmışken Fransa'da mevzuatta açık düzenlemenin yokluğunda mahkemeler tarafından dikkate alınmaktadır. Bu da, bir devletteki düzenlemelerin ne olduğu kadar, mahkemeler eliyle ne şekilde ele alındığının da ne denli önemli olduğunun altını çizmektedir. Ayrıca, bu yönden *iyi uygulama*, İrlanda'nın ve Hırvatistan'ın diğer Üye Ülkelere örnek oluşturacak biçimde yaptığı gibi, çoklu, varsayıma dayalı ve bağlantıya dayalı ayrımcılığı mevzuatta açıkça yasaklamak olarak görülebilir[174], çünkü böylelikle ayrımcılık yasağı daha geniş bir alanda etki doğurabilecektir.

4.3. Ayrımcılık Türleri ve Kapsam

Fransa, İrlanda ve Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadelede *ayrımcılık türleri* bakımından karşılaştırılırsa, ana *eğilime* de uygun olarak, her bir devlet açısından, doğrudan ayrımcılık, dolaylı ayrımcılık, taciz ve ayrımcılık talimatı ile ilgili kuralların –AB tasarruflarına ana hatlarıyla uygun bir içerikle– getirildiği söylenebilir. O halde bu yönden

173 Evelyn Ellis & Philippa Watson, *EU Anti-Discrimination Law*, 2d ed, Oxford University Press, Oxford, 2012, s. 2.
174 Bkz. Chopin & Germaine dn. 39, s. 33–37.

iyi uygulama, aynı zamanda *eğilim*, AB tasarruflarında yer verilen ayrımcılık türlerinin tümüne, o tasarruflarda yer verildiği haliyle, yer vermek olarak görülebilir,[175] çünkü böylelikle ayrımcılık yasağı hem açık hem örtülü ayrımcılık hallerine karşı hem de taciz ve talimatlara karşı kullanılarak daha geniş bir alana etki edebilecektir. Özel olarak da, doğrudan ayrımcılık yönünden *iyi uygulama*, İrlanda'nın ve Hırvatistan'ın diğer Üye Ülkelere örnek oluşturacak biçimde yaptığı gibi, doğrudan ayrımcılığın haklı gösterilebilir olmadığını mevzuatta açıkça düzenlemek olarak görülebilir[176], çünkü böylelikle doğrudan ayrımcılık ile mücadele daha etkin olabilecektir.

Fransa, İrlanda ve Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadelede *kapsam* bakımından karşılaştırılırsa aşağıdaki tablo oluşmaktadır.

Tablo 2: Ayrımcılıkla Mücadele Mevzuatının Kapsamı

	Fransa	**İrlanda**	**Hırvatistan**
Ayrımcılıkla mücadele mevzuatından kim yararlanır?	herkes (kamu ve özel alanda / gerçek ve tüzel kişiler)	yalnızca gerçek kişiler	herkes (kamu ve özel alanda / gerçek ve tüzel kişiler)
Ayrımcılıktan kim sorumlu tutulabilir?	herkes (kamu ve özel alanda / gerçek ve tüzel kişiler)	herkes (kamu ve özel alanda / gerçek ve tüzel kişiler)	herkes (kamu ve özel alanda / gerçek ve tüzel kişiler)
Ayrımcılıkla mücadele mevzuatı hangi konuları kapsar?	istihdam ve sosyal koruma, sosyal avantajlar, eğitim, konut ve mallar ve hizmetler bakımından erişim ve tedarik	istihdam ve sosyal koruma, eğitim, konut ve mallar ve hizmetler bakımından erişim ve tedarik	istihdam ve sosyal koruma, sosyal avantajlar, eğitim, konut ve mallar ve hizmetler bakımından erişim ve tedarik

Bu tablo temelinde şu üç tespit yapılabilir. Birincisi, İrlanda'da *yalnızca gerçek kişiler*, Fransa'da ve Hırvatistan'da ise *herkes* (kamu ve özel alanda / gerçek ve tüzel kişiler) ayrımcılıkla mücadele mevzuatından yararlanır. Bu yönden *iyi uygulama*, aynı zamanda çoğu devletteki uygulama, hem gerçek kişileri hem de tüzel kişileri ayrımcılıkla mücadele mevzuatından yararlandırmak olarak görülebilir[177], çünkü böylelikle ayrımcılıkla mücadeleden daha geniş bir kesim yararlanabilecektir.

İkincisi, her bir devlet açısından, herkes (kamu ve özel alanda / gerçek ve tüzel kişiler) ayrımcılıktan sorumlu tutulabilir. Bu yönden *en iyi uygulama*, Fransa'nın, İrlanda'nın ve Hırvatistan'ın diğer Üye Ülkelere örnek oluşturacak biçimde yaptığı gibi, hem gerçek kişileri hem de tüzel kişileri ayrımcılıktan sorumlu tutmak olarak görülebilir, çünkü böylelikle ayrımcılıkla mücadelede daha geniş bir kesime sorumluluk aldırılabilecektir.

Üçüncüsü, İrlanda'da sosyal avantajlar hariç, Fransa'da ve Hırvatistan'da ise sosyal avantajların *yanı sıra*, ayrımcılıkla mücadele mevzuatı; istihdam, sosyal koruma, eğitim, konut ve mallar ve hizmetler bakımından erişim ve tedarik konularını kapsar. Daha detaylı olarak, ayrımcılıkla mücadele mevzuatının konu bakımından kapsamı ile ilgili olarak üç tespitte bulunulabilir: İlk olarak, bazı Üye Ülkeler, örneğin İrlanda, bir taraftan sosyal avantajlar gibi belirli kategorileri kapsam dışında bırakırken[178], diğer taraftan istihdam gibi kapsam içinde tuttuğu kategorilerin de kapsamını daraltabilmiştir[179]. İkinci olarak, bazı Üye Ülkeler, örneğin Fransa, AB tasarruflarının ötesine geçerek bazı alanlarda, örneğin eğitim alanında, (yalnızca AB tasarrufunun öngördüğü temellerde değil) kendi hukukunun koruduğu ayrımcılık temellerinin tümü için ayrımcılık yasağı getirebilmiştir.[180] Üçüncü olarak, bazı Üye Ülkeler, örneğin Hırvatistan, spesifik bir sorun olarak Roman çocuklarının eğitimde genel okullarda, ancak kendilerine ayrılmış farklı şubelerde okumaları gibi uygulamalarda bulunabilmiştir.[181] Bu arka planda, iyi uygulama, bir yandan AB tasarruflarının konu bakımından kapsamını –ana eğilimde olduğu gibi[182]– karşılamak,

175 Bkz. *Ibid*, s. 38.
176 Bkz. *Ibid*, s. 38–39.
177 Bkz. *Ibid*, s. 53.
178 Bkz. *Ibid*, s. 58.
179 Bkz. *Ibid*, s. 56–57.
180 Bkz. *Ibid*, s. 59.
181 Bkz. *Ibid*, s. 61–64.
182 Bkz. *Ibid*, s. 55.

diğer yandan bunun da ötesine geçmek[183] ve dahası spesifik olarak sorunlu alanlarda ek tedbirler almak olarak görülebilir, çünkü böylelikle ayrımcılıkla mücadele daha geniş bir alanda daha etkin olabilecektir.

4.4. Ayrımcılık Yapmama İlkesinin İstisnaları ve Ötesi (Pozitif Eylem ve Makul Destek)

Fransa, İrlanda ve Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadelede *ayrımcılık yapmama ilkesinin istisnaları* bakımından karşılaştırılması aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo 3: Ayrımcılık Yapmama İlkesinin İstisnaları

	Fransa	İrlanda	Hırvatistan
Hakiki ve belirleyici mesleki gereklilikler ile ilgili bir istisna var mı?	Evet	Evet	Evet
Din veya inanç temelinde bir değer sistemindeki işverenler ile ilgili bir istisna var mı?	Hayır	Evet	Evet
Yaş veya engellilik sözkonusu olduğunda, silahlı kuvvetler ve diğer spesifik meslekler ile ilgili bir istisna var mı?	Evet	Evet	Hayır (ama *lex specialis* gereği var)
Engellilik ile sağlık ve güvenlik ile ilgili bir istisna var mı?	Hayır	Evet	Hayır
Yaş temelinde ayrımcılık ile ilgili spesifik istisnalar veya haklı gösterme imkanı var mı?	Evet	Evet	Evet
Kamu güvenliği, kamu düzeni, cezai suçlar, sağlığın korunması, diğerlerinin haklarının ve özgürlüklerinin korunması ile ilgili bir istisna var mı?	Hayır	Evet	Evet

Ayrımcılıkla mücadele mevzuatı bakımından Fransa en az istisnaya yer veren devlet olmuşken, İrlanda tüm istisnaları kullanmıştır ve Hırvatistan da bir istisna sebebi hariç tüm istisnaları kullanmıştır. Bu yönden *iyi uygulama*, Fransa'nın diğer **Üye Ülke**lere örnek oluşturacak biçimde yaptığı gibi, AB tasarruflarının imkan tanıdığı fakat mecbur bırakmadığı istisnaları minimumda tutmak olarak görülebilir[184], çünkü böylelikle ayrımcılıkla mücadelenin alanı mümkün olduğunca geniş tutulabilecektir.

Fransa, İrlanda ve Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadelede *pozitif eylem* bakımından karşılaştırılırsa şu tespitler yapılabilir. İrlanda ve Hırvatistan, pozitif eylem ile ilgili genel bir düzenleme getirmişken Fransa böyle bir genel düzenlemenin yokluğunda sadece engellilik bakımından belirli düzenlemeler getirmiştir. Pozitif eylem, korunan ayrımcılık temelleri ile bağlantılı dezavantajları önlemek veya gidermek için spesifik önlem almak anlamında kullanılmaktadır. Bu arka planda, *iyi uygulama*, aynı zamanda çoğu devletteki uygulama, (spesifik kapsam ve gereklilikler değişmekle birlikte) korunan temellerin tümünde veya birkaçında (ağırlıklı olarak engellilik temelinde) pozitif eylemde bulunmayı mümkün kılmak olarak görülebilir[185], çünkü böylelikle yalnızca şekli eşitliği değil aynı zamanda maddi eşitliği sağlamak[186] yolunda önemli bir adım atılabilecektir.

Fransa, İrlanda ve Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadelede *makul destek* bakımından karşılaştırılırsa şu tespitler yapılabilir. Her bir devlet, makul destek ile ilgili kurallar getirerek buna uymamayı ayrımcılık olarak kabul etmiştir. Makul destek, hatırlatılırsa, istihdam alanında engelli kişiler için makul destek sunmak anlamında kullanılmaktadır. Daha detaylı olarak, makul destek ile ilgili olarak iki tespitte bulunulabilir:[187] İlk olarak, bazı Üye Ülkeler, örneğin Fransa, makul destek sunma yükümlülüğünün kapsamını AB tasarrufuna nazaran daha dar tutabilmiştir. İkinci olarak, makul destek sunma yükümlülüğünün tanımı Üye Ülkeler arasında farklılık göstermekte olup bazı devletler, örneğin Hırvatistan, temel bir yükümlülük getirmekle yetinmişken diğer devletler, örneğin Hollanda, bu yükümlülüğün uygulanmasıyla ilgili daha detaylı rehberler hazırlayabilmiştir. Bu arka planda, *iyi uygulama*,

183 Örneğin bkz. *Ibid*, s. 67–68.
184 Bkz. *Ibid*, s. 69–79.
185 Bkz. *Ibid*, s. 79–81.
186 Bkz. Ellis & Watson, dn. 175, s. 3–4.
187 Bkz. Chopin & Germaine dn. 39, s. 24–31.

bir yandan AB tasarruflarının kapsamını karşılamak, diğer yandan makul destek ile rehberler aracılığıyla bunu somutlaştırmak olarak görülebilir, çünkü böylelikle engellilik temelinde ayrımcılık yasağı yönünden yalnızca şekli eşitliği değil aynı zamanda maddi eşitliği sağlamak[188] yolunda önemli bir adım atılabilecektir.

4.5. Hukuki Çareler ve Ulusal Organlar / Eşitlik Organları

Fransa, İrlanda ve Hırvatistan, ayrımcılıkla mücadelede hukuki çareler ve ulusal organlar / eşitlik organları bakımından karşılaştırılırsa aşağıdaki tablo oluşmaktadır.

Tablo 4: Hukuki Çareler ve Ulusal Organlar / Eşitlik Organları

	Fransa	İrlanda	Hırvatistan
Hem yargısal hem yargı dışı çözümler mevcut mu?	Evet	Evet	Evet
Dernekler, örgütler ve sendikalar ayrımcılık mağduru adına hareket edebilmekte mi?	Evet	Evet	Hayır (sadece sendikalar)
Dernekler, örgütler ve sendikalar ayrımcılık mağdurunu desteklemek adına hareket edebilmekte mi?	Evet	Evet	Evet
Actio popularis dava açılabilir mi?	Evet	Hayır	Evet
Toplu dava açılabilir mi?	Evet	Hayır	Hayır
İspat yükünün şikayet edenden edilene geçişi düzenlenmiş mi?	Evet	Evet	Evet
Mağduriyete karşı koruma sağlanmış mı?	Evet	Evet	Evet
Yaptırımlar (örneğin tazminat vd.) mevcut mu?	Evet	Evet	Evet
Ayrımcılıkla mücadelede bir ulusal organ / eşitlik organı mevcut mu?	Evet: Hakların Savunucusu *(Défenseur des droits)*	Evet: İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu *(Human Rights and Equality Commission)* + *Ombudsman*	Evet: Ombudsman *(Pučka Pravobraniteljica)*

Bu tablo temelinde dört tespit yapılabilir. Birincisi, her bir devlet, ayrımcılıkla mücadelede hem yargısal hem yargı dışı çözümler getirmiştir. Daha detaylı olarak, tüm Üye Ülkeler, ayrımcılıkla mücadelede hem yargısal (ki bu medeni hukuk, ceza hukuku, iş hukuku veya idare hukuku ile ilgili olabilir) hem yargı dışı (ki bu genel veya ayrımcılığa özgü olabilir) çözümler getirmiştir.[189] Öte taraftan, genel olarak, adalete erişime yönelik ana engeller

188 Bkz. Ellis & Watson, dn. 175, s. 3–4.
189 Bkz. Chopin & Germaine dn. 39, s. 82.

ise;[190] (i) ayrımcılık hukukunun karmaşıklığı, (ii) yeterli mali imkanın yokluğu (örneğin Hırvatistan), (iii) uyuşmazlığı yargıya / yargı dışı çözüme taşımaktaki kısa zaman dilimleri (örneğin İrlanda), (iv) ilgili prosedürlerin uzunluğu ve karmaşıklığı (örneğin Hırvatistan), (v) yargılama sıklığındaki azlık olarak özetlenebilir. Bu arka planda, *iyi uygulama*, bir yandan AB ayrımcılıkla mücadelede yargısal ve yargı dışı çözümleri bir arada kullanmak, diğer yandan ise adalete erişime yönelik ana engelleri olabildiğince bertaraf etmek olarak görülebilir, çünkü etkili başvuru yolu olmaksızın ayrımcılıkla mücadele etmek pratikte istenildiği düzeyde gerçekleşmeyebilecektir.

İkincisi, dava açmak ile ilgili dört konu mevcuttur. İlk olarak, Hırvatistan'da yalnızca sendikalar, Fransa'da ve İrlanda'da ise dernekler, örgütler ve sendikalar *ayrımcılık mağduru adına* hareket edebilmektedir. İkinci olarak, her bir devlet bakımından dernekler, örgütler ve sendikalar *ayrımcılık mağdurunu desteklemek adına* hareket edebilmektedir. Bu noktada, bazı Üye Ülkeler, örneğin Fransa, ilgili dernek, örgüt veya sendikadan belirli gereklilikleri (örneğin belirli bir süredir mevcut olmak veya ayrımcılıkla mücadele etmek amacına statüsünde yer vermek gibi) karşılamasını beklemekteyken diğer Üye Ülkeler, örneğin Hırvatistan, bu tür belirli gereklilikler aramamakta ve ilgili uyuşmazlıkta meşru çıkar sahibi olmayı yeterli görmektedir.[191] Üçüncü olarak, *actio popularis* (belirli bir mağdur olmaksızın, kamu çıkarı adına) davalar, Fransa'da ve Hırvatistan'da açılabilirken İrlanda'da açılamamaktadır. Dördüncü olarak, *toplu davalar* (aynı olaydaki birden çok mağdur adına) Fransa'da açılabilirken İrlanda'da ve Hırvatistan'da açılamamaktadır. Bu arka planda, *iyi uygulama*, aynı zamanda çoğu devletteki uygulama, derneklere, örgütlere ve sendikalara hem ayrımcılık mağduru adına hem de ayrımcılık mağdurunu desteklemek adına hareket edebilme imkanını tanımak ve *actio popularis* ve toplu davalara izin vermek olarak görülebilir[192], çünkü böylelikle bir yandan ayrımcılık mağduru tek başına bırakılmayabilecektir ve diğer yandan daha sistemsel sorunlar yargılama konusu yapılabilecektir.

Üçüncüsü, her bir devlet, ispat yükünün şikayet edenden edilene geçişi, mağduriyete karşı koruma ve yaptırımlar (örneğin tazminat vd.) ile ilgili birtakım düzenlemeler getirmiştir. Daha detaylı olarak, bu konularla ilgili olarak üç tespitte bulunulabilir: İlk olarak, Üye Ülkelerin çoğu, ispat yükünü AB tasarruflarının gerektirdiği gibi düzenlemiştir.[193] İkinci olarak, Üye Ülkelerin çoğu, örneğin Fransa, mağduriyete karşı korumanın kapsamını olabildiğince geniş tutmuşken, bazıları, örneğin İrlanda, bunun kapsamını sınırlı tutmuştur.[194] Üçüncü olarak, her bir Üye Ülke kendi hukuk düzeninde kendine has yaptırımlar ağına sahip olup, genel olarak, çoğunluğu önleyici olmaktan çok bireysel ve çare sunacak (*remedial*) bir mantık üzerine kurulu bulunmaktadır.[195] Bu arka planda, *iyi uygulama*, ispat yükünün şikayet edenden edilene geçirmek, mağduriyete karşı tam koruma sağlamak ve sadece bireysel ve onarımsal değil aynı zamanda önleyici yaptırım rejimi sunmak olarak görülebilir, çünkü böylelikle ayrımcılıkla mücadelede fiili veya potansiyel mağdurlar lehine bir pozisyon oluşturulabilir.

Dördüncüsü, her bir Üye Ülke; AB müktesebatının da bir gereği olarak; görev tanımı, yetkileri, yapıları, kaynakları ve operasyonel işleyişi farklılıklar taşıyan eşitlik organlarına sahiptir.[196] Bu yönden *iyi uygulama*, asgari müşterekte bu tür bir ulusal organa / eşitlik organa sahip olmak[197] ve ideal olarak "bağımsız, etkin ve çok etkili" ve GANHRI nezdinde A statülü bir ulusal organa / eşitlik organa sahip olmak[198] olarak görülebilir, çünkü böylelikle konuya özgü spesifik bir organ aracılığıyla ayrımcılıkla mücadele güçlendirilebilecektir.

---

190 Bkz. *Ibid*, s. 84–86.
191 Bkz. *Ibid*, s. 87–88.
192 Bkz. *Ibid*, s. 88–95.
193 Bkz. *Ibid*, s. 95–97.
194 Bkz. *Ibid*, s. 97–100.
195 Bkz. *Ibid*, s. 100–101.
196 Chopin & Germaine dn. 39, s. 106.
197 Bkz. *Ibid*, s. 105–121.
198 Bkz. European Union Agency for Fundamental Rights, *Strong and Effective National Human Rights Institutions – Challenges, Promising Practices and Opportunities*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, s. 12.

Sonuç

Bu çalışma, “Temel Haklar Sektör Koordinasyonunun Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında “Ayrımcılıkla Mücadele” alanında AB üyesi devletlerden üçünü (Fransa, İrlanda ve Hırvatistan) karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Bu bakımdan, seçilen üç devletin mevzuatının ve uygulamasının gerek birbirleriyle örtüştüğü gerek birbirlerinden ayrıldığı noktalar olduğu gibi, birbirlerine (veya diğer Üye Ülkelere) örnek oluşturabilecekleri veya birbirlerinden (veya diğer Üye Ülkelerden) örnek alabilecekleri noktalar olduğu da görülmüştür. Son olarak, bu mevzuat ve uygulamanın, kimi kez ABAD veya ulusal mahkeme kararlarının gereklerini yerine getirmek üzere gerçekleştirilenler de dahil, zaman içerisinde değişiklik gösterebildiği tekrar hatırlatılmalıdır.

Kaynakça

Bojić, Ines, *Country Report - Non-Discrimination: Croatia*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022.

Chopin, Isabelle & Germaine, Catharina, eds, *A Comparative Analysis of Non-Discrimination Law in Europe 2021*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022.

Ellis, Evelyn & Watson, Philippa, *EU Anti-Discrimination Law*, 2d ed, Oxford University Press, Oxford, 2012.

European Union Agency for Fundamental Rights, *Strong and Effective National Human Rights Institutions – Challenges, Promising Practices and Opportunities*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020.

Latraverse, Sophie, *Country Report - Non-Discrimination: France*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022.

Walsh, Judy, *Country Report - Non-Discrimination: Ireland*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

TÜRKİYE VE AB
MALİ İŞBİRLİĞİ
TEMEL HAKLAR

Temel Haklar Sektör Koordinasyonunun Güçlendirilmesi Projesi

CFCU
WEglobal